

Vodstvo ima morda najboljšo voljo izdajati literarno visokovredne knjige, pa se boji, da bi potem število članov ne raslo in da bi odpadel ves tisti del občinstva, ki se naslaja na manj vrednih proizvodih. Število članov mora navzgor, pa četudi za ceno umetniške vrednosti literarnih publikacij. Sicer je knjižni referent priznal, da je nasprotje med priznanjem članstva in umevanjem »Zvonovega« kritika živ dokaz globoke vrzeli, ki zija med čitajočim občinstvom in glasniki umetnosti nove dobe in da je vzvišena naloga vsake kulturne organizacije (torej tudi »Vodnikove družbe«!) premostiti to vrzel in voditi čitatelje na drugo stran. Toda, ali naj bodo most do umetnosti nove dobe knjige kakor »Olga«, ki je, kakor pravi knjižni referent sam, »dosegla mnogo priznanja pri onih vrstah našega članstva, ki si želi zabavnih romanov, kakor jih je vajeno iz polpretekle dobe?« Priznanja takih ljudi torej, ki si žele zabavnih romanov iz polpretekle dobe à la »Olga«, bodo kriterij tudi bodočih publikacij »Vodnikove družbe«! In te publikacije bodo vodile po mnenju knjižnega referenta k umevanju novodobne umetnosti! Hujšega protislovja in večje nejasnosti o knjižnem programu si ni mogoče misliti.

Sicer pa se mi zdi, da je družbina bojazen pred deli višje literarne vrednosti žaljivo in krivično podcenjevanje cele vrste naših preprostih ljudi, ki jih ni bilo med hvalilci letošnjih proizvodov družbe. Poglejte samo statistiko izposojenih knjig v knjižnici Delavske zbornice in število, ki ga v njej zavzemajo Cankarjeva dela, ki prav gotovo niso »poučno zabavno« čtivo. Koliko ljudi, ki niso »znani prosvetni delavci križem naše domovine«, posega v ljudskih knjižnicah po delih Tolstega, Dostojevskega, Thomasa Manna, Dickensa, Balzaca! Naj računa družba raje s temi ljudmi in naj si ne kroji knjižnega programa ravno po okusu in priznanju tistih, ki se navdušujejo za razne »Olge«. Pričeti sedaj zopet s poučno-zabavnimi in patriotskimi povestmi iz polpreteklega časa, se ne pravi nič drugega, kakor vrniti se v čase Bleiweisovih »Novic« in prvih »Slovenskih večernic«. Seveda nastane vprašanje, ali sodobna slovenska književnost more nuditi dela jake umetniške potence. Popolnoma napačen pa je gotovo sklep, da se moramo zadovoljiti z manjvrednim ali celo slabim v pomanjkanju dobrega in pristnega. Vest in poštenost v umetniških zadevah, posebno še tam, kjer gre za vzgojo ljudstva, zahteva raje nič nego slabo. Knjižni referent družbe priznava sam, da je dober prevod boljši od slabe izvirne povesti, a v isti sapi se iznebi gorostane trditve, da tudi tuje literature ne nudijo za naše širše občinstvo zanimivih del višje literarne vrednosti. Res, prečudno ljudstvo moramo biti, če nam vsa sodobna ruska, angleška, nemška, francoska, španska književnost ne more nuditi ničesar, kar bi vzbujalo naše zanimanje!

Neglede na vse to pa bi si moralo vodstvo družbe, če res hoče izorati novo brazdo v duhovnem žitju naših ljudi, temeljito zastaviti vprašanje o svojstvenem, samoniklem značaju dobre ljudske knjige, ki zavzema v širnem kraljestvu umetniških pripovednih del prav tako samosvoje mesto kakor dobra otroška ali mladinska knjiga. Potem šele, mislim, da bi se izluščil jasen, stvaren kriterij, ki bi mogel voditi družbo jasneje in plodonosneje v izdajanju vsakoletnih knjig nego do sedaj. In to ji mora vsak iskren človek samo želeti.

S t. L e b e n.

Prešernov svetovni nazor. Prešeren »je bil umetnik, njegov pogled je šel v notranjost, v duševne globine svojega (!) bitja, iz sebe je zajemal čustva in misli...« Vsa njegova dognanja in spoznanja so nastajala po zakonih njegove narave, njegove osebnosti, bila so osebna in svojska; razen enega: razen njegovega svobodoumnega svetovnega nazora. Edino ta je nastal po

mnenju dr. Pirjevca (Zbrano delo XII.) tako, kakor pri vsej tedanji mladini, ki «je bila prežeta z opozicijskim duhom proti mogočnemu Metternichu, o katerem je sodila, da izrablja vero in duhovništvo v svoje nazadnjaške namene... Tako se je iz opozicije proti Metternichu rodila tudi opozicija proti veri...» Kakor pri vsej mladini tako tudi pri Prešernu, kot edina izjema med njegovimi dognanji, ne kot globlje spoznanje njegove edinstvene narave, ne kot potreba po lastni misli o svetu in življenju, marveč kakor pri vsej politizirajoči in v hrup vnanjega življenja zamaknjeni mladini njegovega časa: «iz opozicije proti Metternichu».

Poleg izvora Prešernovega svobodomiselstva pojasni dr. Pirjavec z isto spretnostjo takoj nato tudi njegovo vsebino glede kardinalnih življenskih vprašanj: «Mladina se je vdajala svobodomiselnemu 'freigeistovstvu' in sodila tudi duhovnike kot priganjače Metternichovega sistema.» Prva stvar svetovnega nazora je odnošaj napram uradni veri, takoj za tem pa je nedvomno najvažnejše njegovo poglavje — obsojanje ali neobsojanje duhovnikov, zlasti pri svobodomiselnstvu tako velikih duhov, kakor je Prešeren. J. V.

O kriterijih in kritičnih metodah. Poglavitna naloga moje ocene Koblarjevega «kritičnega» pregleda «Slovenske književnosti v zadnjih desetih letih» je bila, najti njegov osnovni kriterij in ga logično preiskati glede zmiselnosti in veljavnosti. Razbor je Koblarjevo stališče opredelil kot neodločno omahovanje med kriterijem osebne moči in zvezanosti z narodom, oziroma kot predpostavljane zvezanosti z narodom kriteriju osebne moči. Tej ugotovitvi ugovarja Koblar, češ, da mu je bil «vsebinski pogled izhodišče, estetska vrednost pa merilo očrtavanja». Nekoliko bolj jasno povedano, je zmisel teh besed, da so vpoštevana dela razvrščena v skupine po njih vsebini, ocenjena in glede umetniške pomembnosti pa da so opredeljena po estetskih vidikih. Zategadelj da njegova izvajanja ne morejo biti omahovanje med obema kriterijema in še manj predpostavljane vsebinskega estetskemu.

Če primerjam to trditev s prevažnim stavkom njegovega uvoda: «književnik, ki ni srčno zvezan s svojim narodom, je tujec med lastnimi ljudmi», postane jasno, da mu zvezanost z narodom ni samo «izhodišče», marveč da mu je postulat, ki je pri vrednotenju vsaj soodločilen. Da je stvar resnično taka, se z vso določnostjo vidi ne le v članku samem, marveč tudi v odgovoru na kritiko, zlasti na tistih mestih, ki se dotikajo mojega tolmačenja pojma «zvezanosti z narodom» in vprašanja «kako» in «kaj». Tam izvaja Koblar v nekoliko drugačni zaporednosti tako-le: Kakor smo Slovenci sploh «vzrasli od 'kaj'», tako «je bilo v tem času važnejše 'kaj'». Važnejše zlasti zato, ker je «šlo za organičnost naše kulture» in za ohranitev naše narodne samobitnosti. «In čim jasneje in globlje je kdo tudi v literaturi pokazal, kje je doma, tem večji pomen ima za ohranitev in rast našega narodnega življenja.» — Iz teh stavkov se popolnoma jasno vidi Koblarjevo zamenjavanje dveh bistveno različnih, a zelo važnih pojmovnih parov: literature kot narodno-obrambnega sredstva in pa literature kot umetnosti; in drugič — pomembnosti pisatelja kot narodnega boreca in pa njegove umetniške pomembnosti. Smatrati prvo v kakoršnihkoli okoliščinah in v kateremkoli zgodovinskem trenutku za vrednoto umetnostnega sveta, je težka zmot, ki je nekoč v skrajno stopnjevani obliki povzročila znamenito primero in zablodo: Prešeren-Koseski. Pri Koblarju, ki jo sicer taji in vendar hkratu vnovič izreka, je ostala v štadiju omahovanja in rahlega predpostavljane narodnostne pomembnosti — umetniški, in to ne v življenju, marveč v literaturi. Kajti literatura je, o čemer članek razpravlja, oziroma o čemer naj bi razpravljal.